

ПРИКАЗ МОНОГРАФИЈЕ

САВРЕМЕНО ТРЖИШТЕ НАФТЕ

Аутора доц. др Војислава Шкрбића

Издавач: Независни универзитет Бањалука, 2012.

Штампа: Графид Бањалука

Јавности је представљена монографија аутора доц. др Војислава Шкрбића, професора Факултета економских наука истог универзитета, под насловом "Савремено тржиште нафте".

На почетку нагласимо да аутор у свом раду појашњава да су кретања цијена сирове нафте „производ“ сложених економских и политичких збивања која нису довољно објашњена, чак ни у свјетској литератури, а поготово не код нас. С тим у вези, данашња кретања цијена сирове нафте изазивају технолошко-економске циклусе, бурне политичке реакције, као и појаву нових принципа у међународним односима, па чак и извјесне промјене календара дневног режима рада.

Прометовање нафтом за сваку појединачну земљу непосредно дјелује на позицију националне економије кроз директан утицај на текући и капитални биланс, а посредно кроз утицај на инфлацију, агрегатну понуду, кретање свеукупног друштвеног производа, као и читав низ других макроекономских одлука у снажној спрези са кретањима на свјетском тржишту нафте.

Др Шкрбић такође напомиње да је савремени свијет свакодневно суочен са информацијама у којима се јавност упозорава да се ближи крај нафтног доба и то у веома блиској будућности. С тим у вези маја мјесеца 2010. године, на једном релевантном европском енергентском интернет порталу наведена је чак и процјена да ће све свјетске залихе нафте бити исцрпљене 22. октобра 2047. године и то у 20 часова и 58 минута. Разумљиво да се ови подаци не могу узети као, на научној основи, заснован доказ, иако имају прецизно одређену „сатницу“, али се могу схватити као упозорење да би се јавности што драматичније представило стање залиха овог енергента, и указује на потребу што хитнијег изналажења адекватног алтернативног еколошко-економски прихватљивог рјешења.

Ова обимна, изузетно квалитетно и детаљно урађена монографија, обухвата девет међусобно логички повезаних и конзистентних тематских цјелина (поглавља), тј. дијелова, од којих сваки на свој начин објашњава основне проблеме тржишта нафте.

У првом дијелу монографије аутор објашњава "Теоријско поимање нафте", док се у другом дијелу анализирају "Природна налазишта и свјетске резерве сирове нафте". С обзиром на чињеницу да овај енергент заузима прво мјесто у потрошњи у односу на све остале енергенте, из дана у дан се повећава потражња за њим, чиме се додатно поспјешује стални (тј. све већи) раст цијена, што аутор покушава и успијева да објасни у оквирима производње и потражње.

Трећи дио рада "Стратегија остваривања економских интереса на тржишту нафте" односи се на сагледавање историјског кретања цијене нафте и сукоб интереса, што се у теорији нафте дефинише као нова историја нафте која почиње са формирањем Рокфелерове Standard oil Company, и наставља оснивањем данашњих великих нафтних корпорација. Осим тога, у овом дијелу монографије аутор анализира и разоткрива моћ и снагу великих корпорација и утицај истих на организациони ниво тржишта и формирање цијена нафте и њених деривата.

Предмет посебног интересовања у овој монографији је "Свјетско тржиште нафте" и цијена сирове нафте која се формира на свјетским продуктним нафтним берзама, поготово на Њујоршкој (NYMEX) и Лондонској (IPE) берзи. На овим берзама цијена је изражена у јединици мјере и јединици валуте (барел/\$) и везана је за долар, који стално флукуира и приноси усложњавању проблема раста цијена, те представља најсложенију економску појаву, с обзиром на улогу коју има у систему механизма регулисања и функционисања свјетске економије и националних привреда, односно њихових успона и падова.

Аутор, даље у петом дијелу "Тржиште нафте у функцији остваривања економско-финансијске моћи", предмет истраживања пребације на анализе и разматрања везана за дјеловање картела ОПЕК и земаља које нису чланице ОПЕК-а, те на раст цијена, тј. основних носилаца производње – понуде. Надаље, у овом дијелу аутор посебно баца акценат на суштину узрока нафтних шокова са становишта стратегије производних квота и политике цијена сирове нафте, а анализира и дјеловања земаља које нису чланице ОПЕК-а у смислу уравнотежења производње и цијена, чија су колебања узрокована појединим одлукама донесеним у оквиру картела ОПЕК-а. У оквиру овог поглавља такође је обрађена и потражња, с тим да је предмет истраживања у оквиру потражње, односно потрошње нафте, био усмјерен на развијене земље ОЕЦД-а и земље у развоју, које са наглашеном потражњом за овим енергентом утичу на повећање цијене сирове нафте на тржишту.

Шесто поглавље монографије "Кретање цијене нафте" истражује и анализира кретање цијена нафте у дужем временском периоду, с посебним нагласком на приказ односа реалних и номиналних цијена, тј. кориговане номиналне цијене за инфлацију и свођење на реални ниво. У овом поглављу аутор разматра и теорије о

тзв. нафтним шоковима, те микроекономско и макроекономско прилагођавање привреде у таквим специфичним условима.

У седмом поглављу "Стратегија економске политике у условима раста цијене нафте" др Шкрбић анализира могуће одговоре, тј. мјере економске политике, прије свега монетарне и фискалне, односно њихове комбинације – тзв. монетарно-фискалног микса. Ови одговори су, то аутор зналачки примјеђује, неопходни за доношење економске стратегије којом ће се скратити и ублажити фаза рецесије изазване енормним растом цијене нафте, те амортизовати поремећаји који настају у друштвеној репродукцији након нафтних шокова.

Осим поглављем ове монографије под називом "Могућа налазишта нафте у Босни и Херцеговини и Републици Српској", обухваћени су остварени резултати досадашњих активности на истраживању могућих налазишта овог енергента, те процјене његових резерви у Босни и Херцеговини, односно Републици Српској. С тим у вези анализирани су могућности будуће експлоатације нафте, посебно по основу давања концесија, уз процјену концесионе накнаде и корпоративног пореза од експлоатације сирове нафте на пољима у Републици Српској, односно Босни и Херцеговини. Посебну пажњу др Шкрбић посвећује разматрању производно-прерађивачких и транспортних капацитета у нафтној индустрији и да је анализирана садашња, а предвиђена будућа производња Рафинерије Брод са становишта подмирења нафтним дериватима цјелокупног тржишта Босне и Херцеговине, као и могућег пласмана на инотржиште.

Проблематика и специфичности функционисања механизма формирања цијена нафте и њених деривата у Босни и Херцеговини и Републици Српској обрађена је у деветом поглављу "Тржиште и механизми формирања цијена нафте у Босни и Херцеговини и Републици Српској". У овом поглављу, а на основи изузетно обимних истраживања, обављена је обрада и анализа података агрегатне понуде и потражње нафте, односно њених деривата на нивоу Босне и Херцеговине и то тако да је укупна понуда приказана као изведена категорија сопствене производње из Рафинерије Брод, увећане за увоз, те умањене за извоз и кориговане за међуентитетску размјену. Осим овог, такође су обављена истраживања формирања цијена нафтних деривата на нивоу Босне и Херцеговине, односно Републике Српске, како са становишта тржишних критерија, тако и са становишта законске регулативе. При овом, извршена је и компаративна анализа формирања цијена нафтних деривата у земљама из непосредног окружења, и то Хрватске и Србије, те Словеније као једине земље чланице Европске уније из овог региона, а са којима Босна и Херцеговина прометује (углавном увози) значајне количине овог енергента.

На крају можемо устврдити да је монографија доц. др Војислава Шкрбића "Савремено тржиште нафте" јединствена и цјеловита комплексна студија тржишта нафте илустрована са бројним

графиконима и табелама и навођењем импресивне коришћене литературе компетентних аутора, института и институција, које се посебно баве истраживањима овог, за живот људи и економије, посебно важног енергента.

Међутим, потребно је такође нагласти да се ради о веома специфичној, неистраженој и динамичној области истраживања, која је изложена практично свакодневним промјенама због дјеловања разних "догађања" који се протмно рефлектују путем "тржишних сигнала" на цијене нафте, што је отежавало ауторова истраживања.

Стога аутор с правом упозорава на многа научноекспертска предвиђања, с обзиром на савремена кретања и очекиване економско-политичке токове и односе у свијету, по којима ће цијена нафте и нафтних деривата и даље расти. С тим у вези, др Шкрбић правилно закључује да се привреда било које земље након високих цијена нафте, а нарочито у вријеме нафтног шока, суочава са падом економске активности, односно да неријетко запада у фазу рецесије, односно депресије. У таквим околностима пред економску политику сваке земље намеће се потреба доношења економске стратегије, која треба да обухвати субјекте, циљеве и инструменте којима ће се избјећи или ублажити фаза рецесије и тиме стимулирати привредни раст. Наиме, успјешна и ефикасна економска политика представља основни механизам ублажавања и спречавања нежељених посљедица енормног раста цијена нафте.

У вези с претходно реченим, за ову монографију, недвојбено, може се рећи да је најкомплекснија студија тржишта нафте са становишта свјетских цијена, свјетског тржишта и домаћих "прилика" у Републици Српској и Босни и Херцеговини, па чак и шире.

Стога монографија доц. др Војислава Шкрбића упућује и мотивише на даљна и "нова поља" истраживања дјеловања савременог тржишта нафте. Надаље, ова монографија ће, првенствено својом садржином, цјелином опуса и начином презентације и илустрације, несумњиво наићи на одобравање од стране бројних читалаца различитих профила и то без обзира да ли се ради о научној и стручној јавности или читаоцима који тек улазе у тајне ове проблематике.

Проф. др Ђоко Слијепчевић

Економски факултет Бања Лука